

Eerlijke kleding

Lespakket

Voor docenten in het middelbaar onderwijs (bovenbouw) en middelbaar beroepsonderwijs

cnv

Internationaal

Over dit lespakket

Jongeren en kleding. We weten allemaal hoe deze twee nauw met elkaar verbonden zijn op school. Welke kleding heb je aan, wat wil je uitstralen en hoe komt het over op Instagram? Maar al die spijkerbroeken, gympen en bikini's die in de Nederlandse winkels liggen worden gemaakt in lagelonenlanden, vaak door jongens en meisjes die niet veel ouder zijn dan de jongeren zelf. Deze werknemers worden veelal zwaar onderbetaald en werken onder slechte arbeidsomstandigheden in een onveilige omgeving.

CNV Internationaal maakte speciaal voor bovenbouwleerlingen en studenten van het MBO dit lespakket. Het pakket bestaat uit een uitgebreide beschrijving met presentatie en bevat verschillende interactieve onderdelen met uitleg, discussievragen en tijdsindicatie.

Toelichting van de icoontjes	
	Tijdsindicatie van deze opdracht
	Vertellen aan de klas
	Vragen stellen aan de klas
	Gebruik de presentatie

Aanvullend materiaal

Aanvullend materiaal is te vinden via:

- Flickr (afbeeldingen):
<https://tinyurl.com/yablwzfm>
- Youtube (video):
<https://tinyurl.com/ubecfjh>
- Kahoot! (quiz):
<https://tinyurl.com/ya3fk5eu>

Over CNV Internationaal

CNV Internationaal zet zich actief in om de arbeidsomstandigheden in ontwikkelingslanden steeds beter te maken. Denk aan een veilige werkplek, het recht om je te verenigen in een vakbond en het verbeteren van de positie en vaardigheden van jonge werknemers. Zaken die in ons land vanzelfsprekend zijn, maar in heel veel andere landen ter wereld niet.

Heeft u vragen over dit lespakket of suggesties?

Neem dan gerust contact met ons op. U kunt ons bereiken via internationaal@cnv.nl of 030 751 1260.

CNV Internationaal
Postbus 2475
3500 GL Utrecht

 Internationaal

INTRODUCTIE

10 minuten

Kleding: dat vinden we allemaal best wel belangrijk. En dan het liefste kleding die ook nog een beetje hip is. Maar waar komt al die kleding eigenlijk vandaan? Want elk seizoen liggen de winkels weer vol met splinternieuwe spullen.

Met deze speciale les krijgt al die kleding een gezicht en onderzoeken we wat *'eerlijke kleding'* nu precies is. Welke reis legt zo'n spijkerbroek af voordat jij hem koopt? Wie maakte die nieuwe bikini en gebeurde dat op een eerlijke en veilige manier?

Maar eerst een aantal vragen.

?

- Wie vindt kleding belangrijk en waarom?
- Waarom koop je nieuwe kleding?
- Wat is belangrijk bij kleding, moet het hip zijn? Lekker zitten? Een bepaald merk hebben?
- Waar denk je aan bij het woord eerlijke kleding?
- Wie is bereid om meer te betalen voor eerlijke kleding?

Introductie

DOCUMENTAIRE THE WORKER CAN WAIT

11 minuten (documentaire) + discussie (10 minuten)

We bekijken een korte documentaire, deze gaat over de kledingindustrie in Cambodja. Het gaat vooral om de mensen die de kleding maken.

Over de video

MC Lazy, een Nederlands-Pakistaanse rapper volgt presentator Margot, een 19-jarige studente uit Hengelo. Margot en MC Lazy gaan samen op onderzoek uit in een Cambodjaanse kledingfabriek.

De reportage 'The worker can wait' is gemaakt door Lokaalmondiaal en CNV Internationaal.

- Wat zagen jullie?
- Wat ging er goed?
- Wat ging er fout?
- Wat gaat er in Cambodja anders dan in Nederland?
- Hoe kunnen we hier verandering in aanbrengen?
- Hoe zou jij hier iets aan kunnen doen?

The Worker Can Wait

AAN HET WERK: TOEN & NU

20 minuten

In veel ontwikkelingslanden worden producten gemaakt die uiteindelijk bij ons in de winkels liggen. De kleding die jij nu aan hebt bijvoorbeeld!

Zo'n 60 jaar geleden werd kleding nog gewoon in Nederland gemaakt en verkocht. In Hengelo en Enschede bestond een goed draaiende textielindustrie. Maar dat werd steeds duurder, waardoor veel bedrijven besloten om hun kleding ergens anders te laten maken. In landen waar de werknemers goedkoper zijn. We noemen deze landen dan ook lagelonenlanden, het zijn landen zoals Bangladesh, Guatemala, maar ook Turkije.

De arbeidsomstandigheden waren vroeger in Nederland ook niet goed. Het was niet altijd veilig, mensen maakten lange dagen en er was sprake van kinderarbeid. In ons land gaat dat nu veel beter. Maar in veel lagelonenlanden zijn de arbeidsomstandigheden nog steeds slecht.

Over de video

Kijk maar eens op de labels in je kleding. Grote kans dat er ergens 'made in Cambodja' op staat. In Cambodja verdienen heel veel werknemers er hun brood mee. Maar veel meer ook niet, want het huidige minimumloon is maar 171 euro per maand. Daar is ook in Cambodja niet van te leven.

En de werkomstandigheden zijn slecht. Werknemers in de kledingindustrie mogen niet zonder toestemming naar het toilet. Praten tijdens het werk is verboden. Wie ziek is raakt z'n werk kwijt. Overwerk wordt vaak niet uitbetaald. Vakbonden zetten zich in om arbeidsomstandigheden te verbeteren.

- Wat zijn arbeidsvoorwaarden?
- Kun je een voorbeeld noemen van een arbeidsvoorwaarde?
- Welke arbeidsvoorwaarden werden genoemd?

**WAT
WEET
DE KLAS
AL?**

Aan het werk, toen en nu

Arbeidsvoorwaarden zijn de regels waaronder je het werk kunt doen. Als je een bijbaantje hebt weet je er zeker twee: je werktijden en je salaris.

Arbeidsvoorwaarden spreek je af met je werkgever. Ze zijn vaak ook vastgelegd in een collectieve arbeidsovereenkomst (cao). Bij een cao gelden de regels voor bijvoorbeeld het hele bedrijf of een hele bedrijfstak. Daarnaast zijn er ook arbeidsvoorwaarden vastgelegd in de wet. Zoals het verbod op kinderarbeid bijvoorbeeld.

Als we het hebben over eerlijke kleding dan gaat het onder andere over de omstandigheden waaronder kleding wordt gemaakt.

Toelichting op de arbeidsvoorwaarden

- Vast arbeidscontract. *Je kunt niet zomaar ontslagen worden, zolang je de afspraken uit je contract nakomt.*
- Geen dwangarbeid. *Je hoeft niet te werken onder dwang, er zijn geen dreigementen.*
- Geen discriminatie. *Je mag niet minder worden behandeld omdat je man of vrouw bent.*
- Geen kinderarbeid. *Kinderarbeid is een moeilijk begrip en kan verschillend worden uitgelegd. Aangenomen wordt dat er ter wereld 250 miljoen kinderen werken onder dwang. Niet alleen in fabrieken, maar ook in mijnen, huishoudens en op het land. In Nederland kwam in 1901 de Leerplichtwet. Dit was de eerste concrete stap om kinderarbeid in Nederland tegen te gaan.*
- Leefbaar loon. *Je verdient genoeg om van te leven. Zodat je eten kunt kopen, kunt wonen, je kinderen naar school kunt laten gaan en naar de dokter kunt. Dat is in elk land anders.*
- Een normaal aantal werkuren en niet extreem veel overwerk. *Je hoeft geen twaalf uur per dag in kledingfabrieken te werken voor je geld.*
- Veilige en gezonde omstandigheden. *Er zijn voldoende brandblussers en nooduitgangen, er is ventilatie en er zijn voldoende WC's waar je ook gewoon naartoe mag.*

?

- Wie kan ervoor zorgen dat arbeidsvoorwaarden worden nageleefd?
- Is het een verantwoordelijkheid voor de werknemer of de werkgever?
- Wat is een leefbaar loon volgens jullie?

**WAT
WEET
DE KLAS
AL?**

Arbeidsvoorwaarden
Afbeelding Leefbaar Loon

DE REIS VAN JE KLEDING

20 minuten (optioneel: discussie)

Hoe komt een kledingstuk in de winkels? Het shirt dat jij nu aanhebt heeft al een lange weg afgelegd.

Laten we eens beginnen met de grondstoffen. Dat is niet alleen de stof, waar we bijvoorbeeld katoen voor nodig hebben. Je hebt ook knopen en ritsen nodig om een kledingstuk te maken. Al die knopen en ritsen worden ook weer geproduceerd en hier gaat ook weer een logistiek arbeidsproces aan vooraf.

Veel kledingmerken beweren dat de prijzen voor een kledingstuk omhoog gaan als de werkomstandigheden beter worden in de fabrieken of als werknemers in lagelonenlanden meer betaald krijgen. Maar als je kijkt naar de prijsopbouw dan zie je dat het loon maar een heel klein stukje van de prijs is. Dus een verhoging van het loon maakt op de totale prijs maar heel weinig verschil.

Toelichting op de prijs van een shirt

Stel, een T-shirt kost 29 euro. Wie krijgt dan wat?

- 17 euro: voor de winkelier, die betaalt er ook zijn huur en personeel van
- 3,61 euro: voor het kledingmerk, zoals Nike en Only
- 3,40 euro: kosten voor het materiaal, zoals katoen en plastic voor de knopen
- 2,19 euro: transportkosten, van de fabriek naar de groothandel bijvoorbeeld
- 1,20 euro: tussenhandel, zoals de importeurs
- 1,15: voor de fabriek in India, Cambodja of Indonesië bijvoorbeeld
- 0,27 euro: overheadkosten, zoals marketing, boekhouding en verzekeringen die nodig zijn voor de ondernemingen
- 0,18 euro: loon voor de kledingarbeider

De reis van de spijkerbroek

- Katoen wordt geplukt
- Katoen wordt verwerkt tot draden
- De draden wordt gekleurd met verf en geweven tot stof
- Uit de stof worden patronen gesneden
- Patronen, knopen en ritsjes worden aan elkaar genaaid
- De broek krijgt een versleten look met verf of gaat met een lading stenen in een grote wasmachine
- De broek wordt gelabeld en is klaar voor vertrek
- De broek gaat op transport naar de winkel
- De broek ligt in jouw favoriete winkel

?	• Wie heeft er een spijkerbroek aan in de klas? • Hoeveel betalen jullie voor een spijkerbroek? • Als je een spijkerbroek koopt, waar gaat het geld dan naar toe? • Aan de binnenkant van elke trui of broek zit een labeltje. Waar is jouw kledingstuk gemaakt?
---	---

?	Stellingen • Merken en winkelketens hanteren vaak bepaalde standaardmarges. Zij verdubbelen dan de prijs van het kledingstuk bij (door)verkoop. Dit is een recht dat zij hebben; de merken moeten ook hun inkomsten verdienen. • De reis van de spijkerbroek is veel te lang. Mensen moeten kleding lokaal laten maken. Ook als daardoor de broek duurder wordt.
---	--

	Afbeelding T-shirt: wie krijgt er wat Afbeelding: reis van je kleding Optioneel: De wereldkaart van onderdeel 3
--	--

PRIJS OPBOUW VAN EEN T-SHIRT

€29

HOEVEEL KOST EEN T-SHIRT?

Stel, een T-shirt kost 29 euro.
Iedereen die heeft meegewerkt
aan het maken van dat t-shirt krijgt
een stukje. Wie krijgt er wat?

€0,18

loon
kledingarbeider

€0,27

overhead kosten

€17,-

winkel

€3,61

kledingmerk

€3,40

kosten
materiaal

€2,19

transportkosten

€1,20

tussenhandel

€1,15

fabriek in India

KAHOOT! WAT WEET JIJ VAN EERLIJKE KLEDING?

10 minuten + 5 minuten uitleg

Wie weet het meeste van eerlijke kleding? Doe de Quiz!

Voor de docent

Om de quiz te openen heb je een gratis account nodig bij Kahoot! Deze maak je aan via <https://kahoot.com/>.

- Log in met je account
- Open de Eerlijke Kleding Quiz van CNV Internationaal via <https://tinyurl.com/ya3fk5eu>
- Klik op Play

Voor de leerlingen

Om de quiz te spelen heeft elke leerling een smartphone met internet nodig.

- Ga naar <https://kahoot.it/>
- Vul de Game PIN in
- Kies een nickname
- Play!

Iedereen aangemeld? Quizzen maar!

Liever de quiz offline spelen?

De vragen en antwoorden staan op de volgende pagina.

Kahoot!

WAT WEET JIJ VAN EERLIJKE KLEDING, FAIR WEAR EN ARBEIDSSOMSTANDIGHEDEN
IN LAGELONENLANDEN? DOE DE QUIZ!

- Hoeveel van de werknemers in de kledingfabrieken zijn vrouwen?
a) 10%
b) 50%
c) 75%
- Hoeveel mensen werken er wereldwijd in de kledingindustrie?
a) 2 – 5 miljoen
b) 60 – 75 miljoen
c) Meer dan 100 miljoen
- Je koopt een shirt van €15. Hoeveel % is voor de kledingmaker en hoeveel voor het merk?
a) 3% voor de maker, 21% voor het merk (dus €0,45 loon)
b) 11% voor de maker, 50% voor het merk (dus €1,25 loon)
c) 20% voor de maker, 39% is voor het merk (dus €3,00 loon)
- Komt er in kledingfabrieken steeds meer of minder kinderarbeid voor?
a) minder
b) gelijk
c) meer
- Wat is een "leefbaar" loon?
a) Voldoende loon om voedsel van te kopen
b) Voldoende loon om voor je gezin voedsel, kleding, woning, onderwijs en gezondheidszorg te betalen
c) Voldoende loon om in je eigen levensonderhoud te voorzien
- Hoeveel mensen werken er gemiddeld aan een voetbalshirt voor het helemaal klaar is in de fabriek?
a) 22
b) 18
c) 11
- Hoeveel vrouwen hebben te maken met geweld en (seksuele) intimidatie in de fabriek?
a) 10-20%
b) 30-40%
c) 50-60%
- Voor de basis levensbehoeften is in Cambodja €217 per maand nodig. Hoe hoog is het loon dat de werknemers krijgen?
a) Het minimumloon is €171 per maand
b) Het minimumloon is €217 per maand
c) Het minimumloon is €80 per maand
- Hoeveel kledingarbeiders kwamen om het leven in Bangladesh bij het instorten van het Rana Plaza fabrieksgebouw in 2013?
a) 89
b) 520
c) 1300
- Hoeveel Nederlandse bedrijven, vakbonden en maatschappelijke organisaties maakten in 2016 afspraken om de misstanden in de kledingindustrie aan te pakken?
a) 11
b) 79
c) 217

2019 | Deze quiz is ook te spelen via Kahoot!
Met dank aan CNV Internationaal, Fair Wear
Foundation, SchoneKleren.nl.

EERLIJKE TIPS

10 minuten

Helaas bestaat er nog geen kleding die 100% eerlijk is. De hele keten om kleding te maken is ingewikkeld en lang. Het is lastig om erachter te komen of alles op een eerlijke manier gemaakt wordt, van de katoenplantage tot aan de fabriek die de ritsjes maakt. Er kan nog veel verbeterd worden.

Veel mensen willen wel eerlijke kleding kopen, maar weten niet welke merken onder fatsoenlijke arbeidsomstandigheden gemaakt worden. Op de website van Fairwear Foundation staat welke merken goed bezig zijn en waar die verkocht worden (deze online tool is ontwikkeld door de Fair Wear Foundation samen met CNV Internationaal). De merken in deze lijst laten de arbeidsomstandigheden in de kledingfabrieken van hun toeleveranciers controleren. Steeds meer merken doen hieraan mee.

Ook kun je zelf op een aantal dingen letten:

- Vraag in de winkel of zij eerlijke kleding verkopen (en waarom deze eerlijker is)
- Onderzoek hoe jouw lievelingsmerk het doet op de website van Fair Wear Foundation
- Focus: Bedenk wat je zelf belangrijk vindt: goede werkomstandigheden, duurzaamheid of bijvoorbeeld biologisch katoen en kies daar je kleding op uit.

Meer informatie: www.fairwear.org/brands

- Wil je meer betalen voor eerlijke kleding? Waarom wel en waarom niet?
- Waar kun je aan denken als je eerlijke kleding gaat kopen?
- Wie weet in welke winkels in de buurt eerlijke kleding verkocht wordt?

Eerlijke tips

**IDEE:
MAAK EEN
POSTER OM
EERLIJKE KLEDING
ONDER DE
AANDACHT TE
BRENGEN**

DIT WAS HET NIEUWS

20 minuten

Regelmatig is er (verdrietig) nieuws uit de kledingindustrie. Over jonge medewerkers die veel te lange dagen maken of over fabrieksbranden en ingestorte ateliers die aan vele werknemers het leven kosten. Maar er is ook goed nieuws. Merken die zelf het heft in eigen hand nemen en op onderzoek uit gaan bijvoorbeeld.

Toelichting op dit onderdeel

Actualiteiten bieden een mooie opening voor discussie. De presentatie bevat enkele voorbeelden maar interessanter is het om voor de start van de les het laatste nieuws zelf toe te voegen.

Meer nieuws: www.cnvinternationaal.nl

- Verplaats jezelf: wie heeft er schuld? De fabriek? Het merk? De consument?
- Los het op: hoe had deze situatie voorkomen kunnen worden?
- Goed voorbeeld: wat heeft het merk goed gedaan? En wat moet er nog gebeuren?

Dit was het nieuws: enkele voorbeelden

Zo wil Zeeman overeind blijven: 'We wieberen niet en de klant waardeert dat'

<http://www.shopfuturestandard.com/five-year-anniversary-of-the-rana-plaza-disaster/>

'Ugly sneakers' en rompers van biologisch katoen. Met de komst van Zeemans nieuwe ceo Erik-Jan Mares (50) lijkt een zomers briesje door het bedrijf te waaien. Het bedrijf breidt online uit en wil meer winkels in Zuid-Europa. Duurzaam én goedkoop gaan hand in hand. "We raken niet in paniek als het een maandje wat minder gaat."

H&M-baas vreest het Greta-effect, haalt uit naar klimaatbeweging

<https://joop.bnnvara.nl/nieuws/hm-baas-vreest-het-greta-effect-haalt-uit-naar-klimaatbeweging>

De mode-industrie komt steeds meer onder vuur te liggen vanwege de hoge milieukosten. Tien procent van de uitstoot van broeikasgassen wordt er door veroorzaakt. De industrie verbruikt meer energie dan luchtvaartmaatschappijen en rederijen bij elkaar. Voeg daarbij de slechte arbeidsomstandigheden en de verspilling waarmee vooral fast fashion gepaard gaat.

Five Year Anniversary of The Rana Plaza Disaster

<http://www.shopfuturestandard.com/five-year-anniversary-of-the-rana-plaza-disaster/>

Today marks the five year anniversary of the Rana Plaza Disaster, which killed 1138 garment workers (mostly young women), and injured at least 2500 more. Since then, not much has happened to ensure the health, safety, and dignity of our world's garment worker.

TERUGKOPPELING

5 minuten

Verschillende onderdelen rondom eerlijke kleding zijn besproken: de situatie in lagelonenlanden, arbeidsvoorwaarden, de opbouw van de prijs en de route die een broek moet afleggen om in de winkel te belanden.

Dit is de plek om laatste vragen te stellen: aan elkaar of aan de docent.

- Is je mening anders geworden over eerlijke kleding?
- Is het belangrijk dat kleding op een eerlijke manier wordt gemaakt?
- Wat zou je anders kunnen doen als je gaat winkelen?

Eindscherm